

<http://www.arianafghanistan.com>

۲۰۱۹/۱۱/۰۶

حسب فضل

سلاطه کوشانی ؛ در افغانستان

از کتابخانه داکتر مریم زبردست

نویسنده: سید احمد رادمهر

در کتیبه رباطك علاوه بر مطالب دیگر در مورد شجره کوشانیان چنین آمده است که :
"کجولاکدفیسیس" پدر کلان، "ویماتگتو" پدر کلان و ویماکدفیسیس پدر کنشکا است. در کتیبه رباطك
شهرهای سرحدی امپراتوری کوشانیان نیز آمده است که به گونه مثال، آخرین شهر جنوبی امپراتوری
کوشانیان به نام چمپا یاد شده است.

تأسیس دولت کوشانی:

در حدود پنجاه سال قبل از میلاد، قبایل کوچی با همکاری مخالفین داخلی، دولت یونان - باختری را از بین بردند.
بلخ را تصرف نمودند و سر انجام اساس امپراتوری جدیدی را که کاملاً صبیغه افغانی داشته به وجود آوردند. مؤثق
ترین معلومات پیرامون کوشانیان را می توان از نوشته های کتیبه رباطك بدست آورد. کتیبه رباطك در سال اول
امپراتوری کنشکا نوشته شده است. این کتیبه معلومات مفید و مهم در رابطه با امپراتوران کوشانی و حدود امپراتوری

آنها دارد. "کجولا کد فیسیس" مؤسس امپراتوری کوشانیان بود. موصوف چهار ولایت بزرگ در اطراف بلخ را با هم متحد ساخت. در حدود سال ۴۰ میلادی ساحات کابل و غزنی را فتح نمود.

"کجولا کد فیسیس" ۴۰ سال بر قلمرو آریانای قدیم و باختر حکم روایی کرد. موصوف در طی این مدت توانست بقایای شاهان یونانی و پارتی را از بین ببرد. تعداد زیادی از مسکوکات "کجولا کد فیسیس" از مس ساخته شده است. در مسکوکات القاب زیادی مانند: دیندار، شهنشاه، و غیره حک شده است. موصوف به عمر ۸۰ سالگی چشم از جهان بست.

بعد از "کجولا کد فیسیس" قدرت به "ویما تکتو" رسید. بنا بر نوشته کتیبه رباطک "ویما تکتو" پسر "کجولا کد فیسیس" می باشد. بعد از "ویما تکتو" پسرش "ویما کد فیسیس" تا سال ۱۲۷ میلادی حکمرانی کرد. "ویما کد فیسیس" نخستین شاه کوشانی بود که حدود کشور را تا دریای گنگا در جنوب وسعت داد. "ویما کد فیسیس" با کشور چین روابط دوستانه داشت و به دربار "تراجان" امپراتور روم سفیری فرستاد و با آنها روابط تجاری و اقتصادی را محکمتر نمود.

در مسکوکات این دوره اثرات هنر سکه سازی روم معلوم است. بعد از "ویما کد فیسیس" اداره کشور به پسرش "کنشکا" تعلق گرفت. "کنشکا" مرد مقتدر و امپراتوری نامور تاریخ قدیم افغانستان است. حدود امپراتوری "کنشکا" شرقاً به بنارس هندوستان و غرباً به امپراتوری پارتها (ایران امروز) و شمالاً تا "کاشغر" و "یارکند" می رسد. او (کنشکا) روابط تجاری در شرق با چین و در غرب با روم برقرار نموده بود و راه مشهور ابریشم در زمان کوشانیان و به خصوص در زمان "کنشکا" به شهرت جهانی رسید.

به منظور اداره امپراتوری خویش، دو مرکز اداری داشت که در زمستان پیشاور و در تابستان بگرام را تعیین نموده بود.

"کنشکا" در سال ۱۴۷ میلادی چشم از جهان پوشید. پسران وی امپراتوری بزرگ پدر خویش را بین خود تقسیم نمودند. در هر گوشه کسی به قدرت رسید و در مرکز به تعقیب مرگ "کنشکا" پسرش به نام "واسشکه" یا "واسودیوا" جانشین پدر شد.

آخرین امپراتوری که بر قلمرو کوشانیان حاکمیت کامل داشت، به نام "واسشکا" یا "واسودیوا" یاد شده است. موصوف در سال ۱۸۲ میلادی زمام امور امپراتوری را در دست گرفت.

باوصف آنکه بعد از "واسودیوا" امپراتوری بزرگ کوشانیان در میان شهزادگان به حاکمیت های محلی مبدل گشت ولی حاکمیت کوشانیان بر قلمرو امپراتوریش تا سال ۲۵۰ میلادی ادامه داشت بعد از تضعیف اداره مرکزی امپراتوری کوشانی، زمینه برای سرکشی حکام و امرای محلی مساعد گردید و در نتیجه فشارهای نظامی سلاطین ساسانی های فارس (ایران امروز) از يك طرف و عدم مرکزیت نیرومند در داخل کشور، زمینه برای به قدرت رسیدن امرای محلی و بعداً امپراتوری یفتلی ها مساعد گردید.

مراکز مهم سیاسی - فرهنگی کوشانیان

کوشانیان قلمرو وسیع امپراتوری خویش را از دو مرکز سیاسی پشاور و بگرام اداره می کردند. بگرام، به حیث مرکز سیاسی امپراتوری کوشانیان و بعداً هده، به حیث مرکز فرهنگی کوشانیان و بامیان را به حیث محل تربیت بوداییان معرفی می نماییم.

الف : بگرام، مرکز سیاسی امپراتوری کوشانیان

بگرام کنونی که به فاصلهٔ چهل میل به طرف شمال شهر کابل قرار دارد ، دو هزار سال قبل، مرکز تابستانی امپراتوری کوشانیان بود. اساس این شهر به حیث مرکز نظامی توسط اسکندر در قرن سوم قبل از میلاد گذاشته شده بود. در آن زمان بگرام را اسکندریهٔ قفقازیه می نامیدند.

در حفريات بگرام علاوه بر بقايای ساختمان ها، هزارها آثار و اشیای انتیک و تاریخی کشف گردید. مطالعهٔ بقایای ساختمان ها روشن می نمایند که پلان ساختمان شهر بگرام بر بنیاد سیستم دفاعی طرح شده بود. علاوه بر آن که خصوصیات محلی در آن معلوم است، مشخصات ساختمان های یونانی نیز در آن دیده می شود. برای اعمار شهر، محلی در نظر گرفته شده که دو دریا باهم یکجا شده است. انتخاب این گونه محلات برای اعمار ساختمان ها یکی از خصوصیات کارهای عمرانی یونانیان بود. علاوه بر آن شهر دارای حصار و دیوارهای عریض با برج های تدافعی ساخته شده بود. آثار و اشیای زیاد انتیک و تاریخی بعد از حفريات سال ۱۹۳۷ میلادی کشف گردید. این آثار عمدتاً عبارت بود از : قطعاتی از صندوقچه های لاکي چینی، مجسمه های کوچک مسی و برونزی، ظروف یونانی و رومی، قطعات گچی، عدهٔ زیاد قطعات عاج هندی و غیره. همهٔ این آثار از لحاظ هنری ظریف و از لحاظ تعداد، منحصر به خاندان شاهی کوشانیان بوده است.

آثار و اشیای کشف شده به صورت واضح دو مطلب را روشن می نماید، اول اینکه، روابط تجارتي کوشانیان با کشورها و مناطق دور دست تأمین شده بود. کاروان های تجارتي از روم به چین از طریق راه ابریشم می رسید و عمده ترین قسمت این راه بین المللی از امپراتوری کوشانیان می گذشت. مطلب دوم این که بگرام به حیث مرکز سیاسی یکی از امپراتوري های بزرگ آن زمان نقش بس عمده در آمد و رفت داشته است.

هده، مرکز فرهنگی امپراتوری کوشانیان

هدهٔ تاریخی در سمت جنوب غربی شهر جلال آباد به فاصلهٔ تقریباً ۱۵ کیلومتری موقعیت دارد. این محل باستانی، در تاریخ قدیم افغانستان به حیث یکی از مراکز مهم فرهنگی نقش بس بزرگی داشته است. این ساحةٔ قدیمی، در متون تاریخی از جانب سیاحان و زیارت کنندگان مکرراً یاد شده است.

"فاهیان" زائر چینی هده را هیلو نامیده است. "هیونتسنگ" نیز از هده به حیث يك مرکز فرهنگی یاد کرده است.

در جریان حفريات باستان شناسان آثار و اشیای زیادی کشف گردید که نمایندگی از هنر، مذهب و ساختمان های مذهبی جمعیت های آن زمان می کند. هده در زمانه های قدیم مبدای نوآوری ها بود. به حمایت مردم هده، طریقه جدید مذهب بودایی به نام "هینایانا" که معنی عراده بزرگ دارد، رائج شد. برای اولین بار در هده زمینه ساختن مجسمه های بودایی مساعد گردید.

به عقیده دانشمند انگلیسی "سرجان مارشال" مجسمه های ساخته شده در هده عمدتاً چهره ها و هیكل های تیپ آریایی (کوشانی و اسکایی) داشتند. این گونه فعالیت ها، هده را به حیث مرکز فرهنگی در تاریخ قدیم افغانستان معرفی نموده است.

هده یکی از مراکز مهم هنری مکتب گندهارا (کندهار) می باشد. سبک هنری گندهارا در تمام حوزه آسیای میانه و هند قدیم شهرت دارد. در این سبک هنری عمدتاً ساختن مجسمه های بودا از همه اولتر جلب توجه می نمایند. مکتب گندهارا ترکیب دو سبک هنر بود. در مراعات موازنه ساختمانی، در مجسمه ها سبک های یونانی به کار گرفته بود، در حالی که شکل و هویت معنوی را از مذهب بودایی هندی گرفته بود. در هده انواع و اشکال گونه گون هنری و ساختمانی را داریم که ارزش خاص دارند. هیكل های ساخته شده از گچ تازگی بس بارز از انواع هیكل های ساخته شده در حوزه هند داشتند.

تذکر:

هرگاه خوانندگان محترم متمایل باشند که نبشته ها و مطالب دیگری از این نویسنده را مطالعه کنند، می توانند با "کلیکی" بر عکس نویسنده در صفحه مقالات، به "آرشیف" شان رهنمائی شوند.

سلاية کوشانی ها در افغانستان

fazl_hassib_۹۱_salaabae_koshaani_haai.pdf